

МІСЦЕ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ДЛЯ КРАЇН-ЧЛЕНІВ СОТ

Духневич А.В.

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри конституційного
адміністративного та фінансового прав
Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

У статті проводиться теоретико-прикладне дослідження ролі і місця сільського господарства в рамках Світової організації торгівлі, а також місця міжнародної торгівлі і форм її регулювання в міжнародному праві. Досліджуються міжнародні нормативно-правові акти, роль та значення міжнародної торгівлі для сучасних міжнародних відносин, форми її регулювання

Ключові слова: СОТ, торгівля, ГАТТ/СОТ, держави-Члени СОТ, доступ до ринку, експортна конкуренція.

В статье проводится теоретическое исследование роли и места сельского хозяйства в рамках Всемирной торговой организации, а также места международной торговли и форм ее регуляции, в международном праве. Исследуются международные нормативно-правовые акты, роль и значение международной торговли, для современных международных отношений, формы её регулирования.

Ключевые слова: ВТО, торговля, ГАТТ/ВТО, государства-Члены ВТО, доступ к рынку, экспортная конкуренция.

In the article teoretiko is conducted the applied research of role and place of agriculture within the framework of World organization of trade, and also place of international trade and forms of its adjusting, in an international law. The international are probed normatively legal acts, role and value of international trade, for modern international relations, form of its adjusting.

Keywords: WTO, trade, GATT/WTO, States-members of WTO, access, to the market, export competition.

Сільське господарство традиційно сприймається як винятковий або чутливий сектор глобальної торгової системи. Навіть притому, що сільськогосподарські товари, на відміну від послуг, є продуктами праці, які фізично перетинають національні кордони, в системі СОТ вони виділяються окремо через свою особливу природу і роль в розвитку міжнародної торгівлі. Ця відмінність полягає в особливостях виробничого процесу в сільському господарстві, постійному попиті на харчові продукти, які забезпечують щоденні природні потреби людини, а також в важливій ролі, яку відіграє агропромисловий сектор в історії, культурі та економіці багатьох суспільств.

Актуальність дослідження підтверджується ступенем нерозкритості теми – на даний час фактично немає жодної фундаментальної праці щодо регулювання торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках Світової організації торгівлі.

Певні питання даної теми висвітлюються у роботах Дахно І.І., Осики С.Г., Пятницького В.Т., Осташко Т.О., Кобути І., які слугували фундаментальною базою для подальшого дослідження питань, що розглядаються.

Предметом дослідження є роль і місце торгівлі сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ, форми її регулювання в міжнародному праві, система наукових поглядів та розробок стосовно цієї проблеми. Метою і завданням дослідження є дослідження міжнародних нормативно-правових актів, визначення ролі міжнародної торгівлі і форм її регулювання. Новизна роботи полягає в тому, що в даній праці зроблено спробу дослідити роль та значення міжнародної торгівлі

сільськогосподарською продукцією для сучасних міжнародних відносин, виявити роль міжнародної торгівлі, форми її регулювання і значення для економічного розвитку України як нового члена СОТ.

Деякі промислово розвинені країни, які водночас є великими виробниками та експортерами сільськогосподарської продукції, протягом десятиріч створили у себе розвинену систему захисту та підтримки національного виробництва, а також систему експортних субсидій. Зрозуміло, що це спричиняє шкоду іншим експортерам сільськогосподарської продукції. Як наслідок, значні зусилля основних країн-експортерів, включаючи деякі країни, що розвиваються, спрямовані на створення більш чітких правил торгівлі, які б передбачали поступове скасування імпорتنих обмежень, скорочення внутрішньої підтримки виробників та експортних субсидій. Однак, ті промислово розвинені країни, які зберігають високі бар'єри та субсидії, мають труднощі з прискоренням лібералізації у цих сферах через існування у них сильного сільськогосподарського лобі. А ті країни, що розвиваються, які є традиційними імпортерами, побоюються, що цей процес у результаті може призвести до підвищення цін на сільськогосподарську продукцію, що, у свою чергу, призведе до збільшення їх витрат на імпорт [1, с. 222-223].

Шукаючи причини уповільненої лібералізації світового ринку сільськогосподарської продукції слід згадати, що ГАТТ була створена одразу після Другої Світової війни, коли голод, нестача харчових продуктів та проблеми налагодження їх безперебійного постачання буди в пам'яті багатьох людей. Саме ці умови стали

причиною поновлення урядами захисних політик і розробки спеціальних програм підтримки національних виробників і стимулювання розвитку місцевого сільськогосподарства. Однак дедалі частіше законні заходи щодо захисту внутрішніх виробників сільськогосподарських продуктів стають залежними від інших національних і міжнародних політичних цілей, не пов'язаних з загрозою голоду. Політичні діячі охоче погоджуються захищати внутрішніх виробників від конкурентних дій з боку іноземних компаній, здобуваючи при цьому голоси виборців в сільській місцевості. У міжнародному плані, ринкові диспропорції, викликані застосуванням сільськогосподарських субсидій, призводять до глобальних наслідків: субсидовані товари, стаючи більш конкурентоспроможними, наносять шкоди не субсидованим виробникам, що намагаються змагатися на тому ж самому ринку. З точки зору виробників експортні субсидії можуть приносити короткострокову вигоду для одних, але створювати довгострокові втрати для інших. А з точки зору лібералізації міжнародної торгівлі уряди, які застосовують субсидії, створюючи штучні конкурентні переваги національним товаровиробникам, деформують умови конкуренції, порушуючи принцип лібералізації регіональних та товарних ринків.

Відомо, що найчастіше з боку багатьох країн критикувалося і критикується за субсидуючі дії Європейське Співтовариство, яке з свого боку аргументує виправданість своїх дій тим, що державна підтримка фермерів сприяє збереженню сільських населених пунктів Європи, сільських земель і власне стилю життя. Але це праведливо тільки для європейців, чиї більш дешеві внаслідок субсидування сільськогосподарські товари продаються не тільки в самій Європі, а по усьому світу. Такі дії європейців наносять шкоду сільському населенню інших країн, які внаслідок цього не можуть конкурувати на ринку Західної Європи.

Коли ЄС штучно створює потужний ринок, здатний виробляти і споживати майже необмежену кількість товарів, це створює стимул виробляти занадто багато низькоякісних товарів, тому що не існує ніякої конкуренції для стимулювання виробництва товарів більш високої якості, зниження їх ціни, і оптимізації їх виробництва. В результаті, Європа має проблеми з резервами сільськогосподарських товарів, які влучно називають "горами масла" і "озерами вина". ЄС, подібно іншим політикам підтримки сільського господарства, є економічною стратегією урядів, що використовується для виконання соціальних функцій, які включають підтримку та вирівнювання доходів, збереження стилю життя, залучення населення до роботи з землею, щоб зберегти її для майбутніх поколінь. Багато аналітиків стверджують, що такі соціальні політики, з одного боку, не мають за своєю сутністю нічого поганого, але з іншого боку, торгові обмеження і субсидії, що наносять шкоду сільгоспвиробникам в інших країнах, не є найбільш ефективним та доцільним способом досягнення соціальних цілей, тому все більше держав зацікавлені в розробці і захисті своїх соціальних політик, але за допомогою способів, які мінімально деформують міжнарод-

ну торгівлю, і не знижують її ефективність в глобальному контексті [2, с. 43].

З моменту формування Кернської Групи в 1986 році, вона домоглася того, що сільське господарство знаходиться серед основних проблем, обговорюваних на багатосторонніх переговорах. Завдяки зусиллям Кернської Групи сільське господарство стало окремих предметом переговорів на Уругвайському раунді. Члени Кернської Групи були задоволені результатами Уругвайського Раунду переговорів, проте, на їх думку, багато питань залишаються невирішеними. Перш за все, це стосується необхідності переходу до сільськогосподарської політики, яка керується виключно ринковими підходами.

Після Уругвайського Раунду Кернська Група конструктивно проаналізувала угоди СОТ, що стосуються сільського господарства. Її пропозиції сприяли формуванню більш жорстких правил роботи Комітету з сільського господарства і Комітету з санітарних та фітосанітарних заходів. Група також запропонувала полегшити координацію діяльності членів при переговорах СОТ, а також прийняла участь в ході обговорення сільськогосподарської реформи Європейського Союзу.

Відповідно до Угоди по сільському господарству СОТ, багатосторонні переговори щодо сільського господарства почалися в січні 2000 року. Протягом першого року переговорів Кернська Група внесла пропозиції по трьох проблемах сільського господарства: внутрішня підтримка, доступ на ринки і експортна конкуренція.

Цілі Кернської Групи з приводу сільськогосподарських переговорів викладені в "Оглядомому Висновку" і включають: глибоке скорочення всіх тарифів і припинення збільшення тарифів; скорочення будь-яких деформуючих торгівлю внутрішніх субсидій; скорочення експортних субсидій; створення прозорих правил з метою запобігання експортним субсидіям.

Члени Кернської Групи вважають, що при лібералізації ринку сільськогосподарської продукції повинні враховуватися потреби економічного розвитку країн, особливо це стосується країн, що розвиваються, яким необхідно надавати відповідну технічну підтримку.

Засновники ГАТТ припускали, що країни будуть опиратися наведенню порядку в міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією. Отже, текст оригіналу ГАТТ містив ряд винятків для сільськогосподарських товарів. Одне з найбільш важливих винятків міститься в Статті XI "Загальне скасування кількісних обмежень" і дозволяє застосування кількісних обмежень експорту і імпорту сільськогосподарських товарів при певних обставинах. Не дивлячись на те, що ця Стаття обмежувала можливість введення кількісних обмежень загальними винятками (Стаття XX "Загальні винятки"), відомо, що з середини 50-х років їх застосування стало негативно впливати на міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією [3].

Інший важливий виняток містився у Статті XVI "Субсидії" [3] і дозволив субсидувати експорт сільськогосподарських товарів, що також входило в протиріччя з загальними принципами та дисциплінами ГАТТ. Саме

тому заходи і норми, передбачені Угодою про сільське господарство стали спробою привести правила торгівлі у сільському господарстві у відповідність до загально-визначених принципів діяльності ГАТТ.

Розроблена в ході Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів угода отримала назву "Угода про сільське господарство" [4]. Однак її дія поширюється не на всю продукцію, яку можна віднести до сільськогосподарської. Тому необхідно було в текст Угоди ввести спеціальну статтю "Товари, охоплені Угодою" (Додаток № 1). До них належать товари, що за гармонізованою системою опису та кодування товарів містяться в групах 1-24 за винятком риби та рибопродуктів, а також ряд інших товарів. Саме ці товари в міжнародній торгівлі слід відносити до сільськогосподарських. На них розповсюджується норми і правила Угоди про сільське господарство. Щоправда, забігаючи трохи наперед, слід зазначити, що одним з зобов'язань країн-членів згідно цієї угоди є надання чинності Угоді про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, положення якої можуть застосовуватися і до інших сільськогосподарських товарів.

Юридично "Угода про сільське господарство" складається з преамбули, восьми частин, п'яти додатків і містить 21 статтю [4]. Додатки є виключно важливою частиною Угоди, оскільки в них детально викладені важливі правила Угоди. Щоб краще зрозуміти Угоду важливо чітко визначити взаємозв'язки між різними статтями, а також між окремими статтями і відповідними Додатками. Фахівці вважають, що Угода про сільське господарство є однією з найбільш складних угод СОТ внаслідок наявності різноманітних понять і правил, які при застосуванні на практиці є неоднозначними і викликаючими дискусії між країнами-членами.

Основний текст Угоди та додатки до неї визначають рамкові правила, а конкретні зобов'язання країн-членів містяться в індивідуальних Розкладах, які не входять до тексту самої Угоди, а включені до додаткових томів, які містять тарифні Розклади і зобов'язання країн-Членів у сільськогосподарському секторі.

Змістовно Угода про сільське господарство має іншу структуру, яка віддзеркалює фактично блоки зобов'язань країн-членів. Так, преамбулі до Угоди визначені основні чотири галузі конкретних зобов'язань країн-членів:

- доступ до ринку;
- внутрішня підтримка вітчизняного виробника;
- експортна конкуренція;
- санітарні та фітосанітарні питання.

Крім того, для гарантування того, що переваги і вигоди від проведення програми реформи будуть рівномірно розподілені між усіма країнами-Членами, Угодою передбачено, що взяті ними зобов'язання мають враховувати:

- не пов'язані з торгівлею міркування, включаючи продовольчу безпеку;
- необхідність охорони довкілля; необхідність поширити спеціальний і диференційний режим на країни, що розвиваються;

- можливі негативні наслідки, до яких могло призвести виконання програми реформ, для менш розвинених країн, які є нетто-імпортерами продовольства [4].

Відповідно до статті 21 Угоди [4] всі суперечності які виникають між положеннями Угоди і будь-якими положеннями ГАТТ або угод СОТ, які мають відношення до торгівлі товарами, застосовуються положення Угоди про сільське господарство.

Ще одним з досягнень Угоди про сільське господарство стало прийняття нових правил доступу до ринку, за якими країни, що застосовували нетарифні заходи, мали скасувати їх шляхом розрахунку тариф еквівалентів, які додаються до фіксованого тарифу. Однак у сільськогосподарському секторі, зберігаються внятки з цього правила:

- заходи, що застосовуються відповідно до положень щодо платіжного балансу;
- інші заходи, які приймаються відповідно до загальних положень ГАТТ або інших угод СОТ. Саме, захисні заходи та заходи, що застосовуються відповідно до загальних винятків, передбачених статтею XX ГАТТ;
- можливість мінімального доступу до ринку, надається кількома країнами щодо одного двох товарів, стосовно яких не була здійснена тарифікація.

Наступною особливістю стало те, що тарифи на сільськогосподарську продукцію були зв'язані усіма країнами проти підвищення понад рівні, визначених їхніми Розкладах поступок. Країнам, що розвиваються була надана можливість зв'язувати свої тарифи, встановлюючи їх верхній граничний рівень, що перевищує діючі ставки або ті, які були отримані в результаті змін, погоджених в результаті перемовин. Однак, якщо тариф, отриманий після тарифікації нетарифних заходів, інколи залишається дуже високим, у такому випадку майже зникає сама можливість доступу імпортеру на ринок. Враховуючи це, в Угоді (стаття 5.2) передбачені спеціальні положення щодо забезпечення можливості доступу до ринку, а саме зобов'язання щодо поточно та мінімального доступу.

Стаття XIX ГАТТ передбачає загальні захисні заходи для обмеження доступу до ринку внутрішнього виробництва від шкоди, яка може бути спричинена імпортом сільськогосподарської продукції. Крім того, стаття 5 Угоди передбачає те, що якщо країни-імпортери виявлять занепокоєння тим, що зняття кількісних обмежень може призвести до непередбачуваного зростання імпорту, Угода дозволяє їм застосовувати спеціальні захисні заходи щодо сільськогосподарських товарів, які були охоплені тарифікацією. Однак стаття 5.8 Угоди передбачає, що країна-Член може застосовувати або захисні заходи, або спеціальні захисні заходи, але не обидва заходи одночасно.

Таким чином, принципи міжнародного торговельного права і права СОТ враховують інтереси всіх країн незалежно від їх економічного розвитку. Система СОТ урівнює шанси всіх членів, надаючи право голосу великим країнам, обмежуючи можливості економічного

◆
диктату великих держав. Об'єднуючись в союзи, не-великі країни здатні домагатися більшого успіху. У той самий час великі держави-учасниці звільняються від необхідності вести переговори по торгових угодах з

кожним із своїх численних торгових партнерів, оскільки відповідно до принципу недискримінації досягнуті в ході переговорів рівні зобов'язання автоматично поширюють свою дію на всіх учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Осика С.Г., Пятницький В.Т. Світова організація торгівлі / 3-є видання, перероблене і доповнене. – К.: „К.І.С.”, 2005. – 514с.
2. Rohini Acharya, Michael Daly Selected Issues Concerning the Multilateral Trading System. DISCUSSION PAPER NO 7. Printed by the WTO Secretariat. Centre William Rappard. WTO Publications Geneva Switzerland. XI-2004.
3. „Генеральна угода за тарифами і торгівлею ГАТТ”. / Міжнародні договори – Київ 2003р. – С.11-44.
4. „ Угода про сільське господарство” від 15.04.1994 року // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_005&c=1